

Mežsaimniecības pielāgošana klimata izmaiņām

Āris Jansons

aris.jansons@silava.lv

Projekta mērķi:

- Ü nodrošināt informāciju par klimata izmaiņu prognozēm Latvijas teritorijā;
- Ü raksturot sagaidāmo tiešo un netiešo ietekmi uz saimnieciski nozīmīgākajām koku sugām;
- Ü izvērtēt negatīvās ietekmes mazināšanas iespējas.

Projekta atsevišķu aktivitāšu izpildē iesaistīti arī LU Fizikas un matemātikas, Bioloģijas un Ģeogrāfijas un zemes zinātņu katedru speciālisti

Projekta sākotnējais plānojums paplašināts, ietverot to MNKC pētījumos, saskaņā ar LVM KZP sēdē 18.10.2011. prezentēto

Saikne ar citiem projektiem, programmām

Meža attīstības fonda projekti (bija)

Latvijas Zinātnes padomes grants

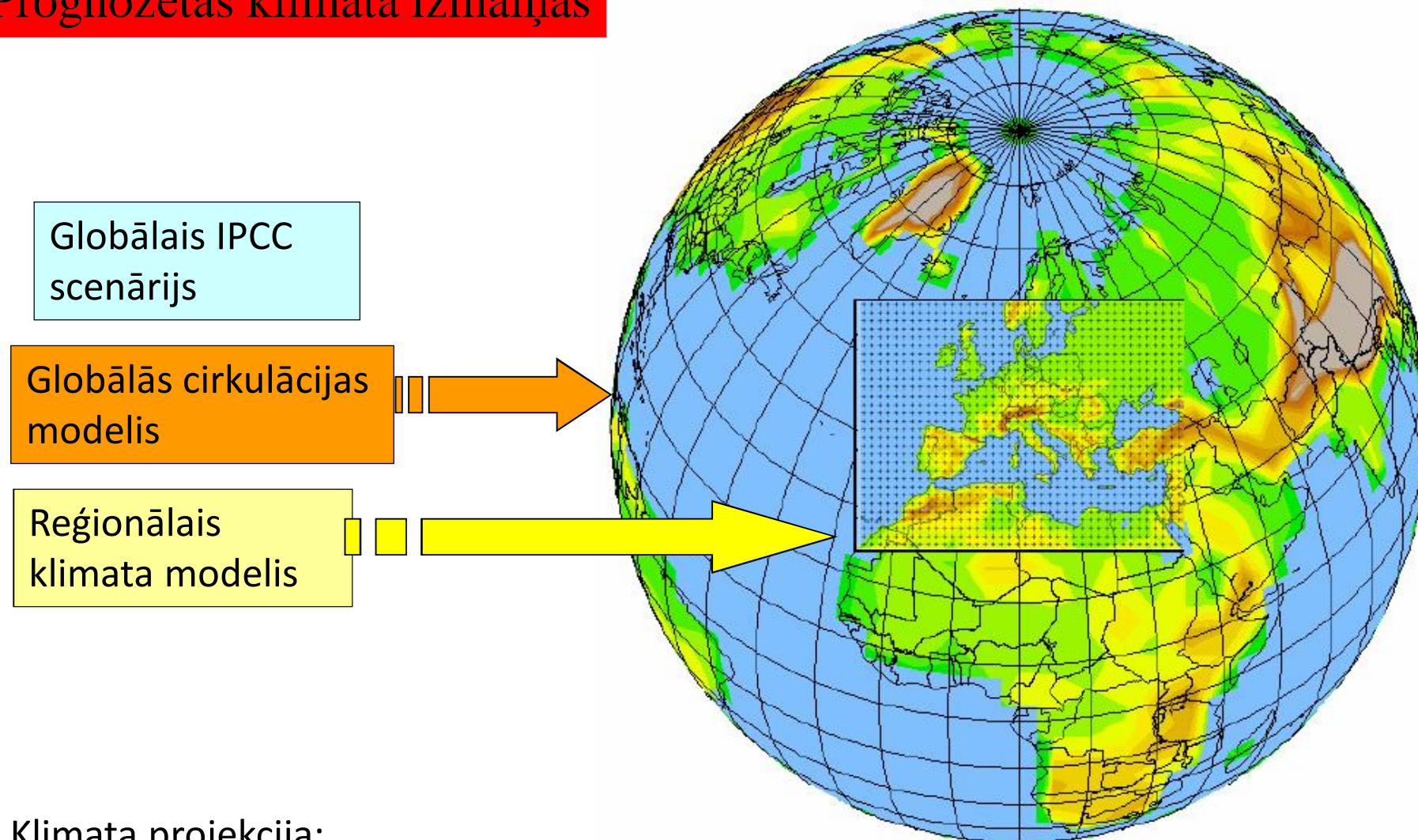
Pētījums doktora disertācijas ietvaros
(Klinškalna priedes (*Pinus contorta*
Dougl. var *latifolia* Engelm.)
introdukcijas perspektīvas Latvijā)

ES fondu finansētas iniciatīvas
INTERREG, ESF, ERAF

VPP “Klimata maiņas ietekme uz Latvijas ūdeņu vidi”

VPP/ESF Pazemes ūdeņu modelēšana

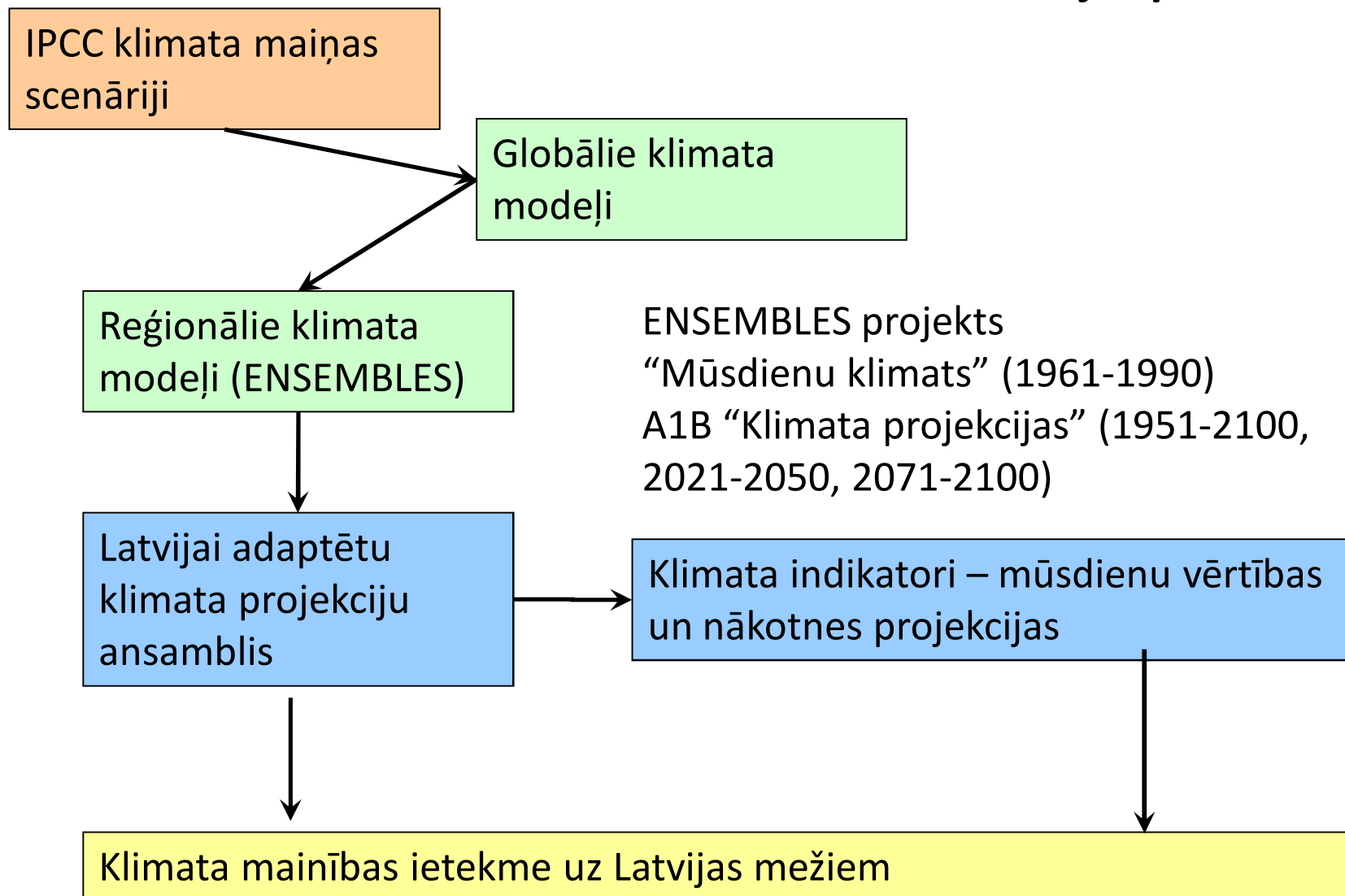
Prognozētās klimata izmaiņas

Klimata projekcija:
"IPCC scenārijs + GCM + RKM"

Prognozētās klimata izmaiņas

Informācijas plūsma

Prognozētās klimata izmaiņas

Vispārīgā darba shēma

Laika rindu iegūšana no ENSEMBLE projekta

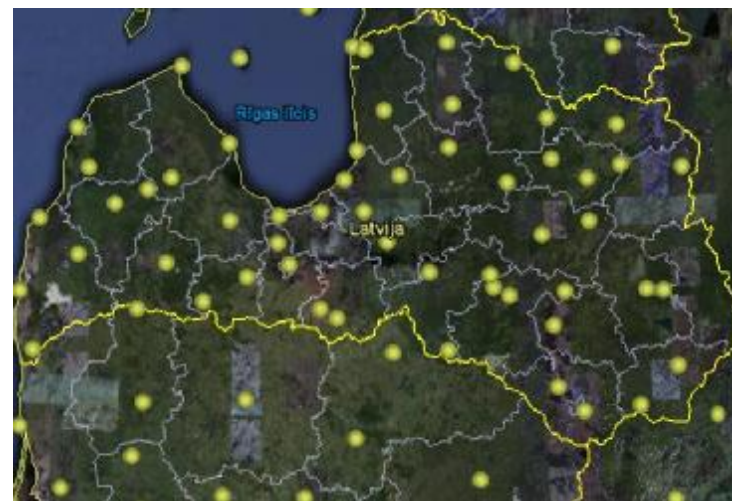
Salīdzināšana ar novērojumiem
kontroles periodā

Bojāto/nederīgo laika rindu un
variantu atmešana

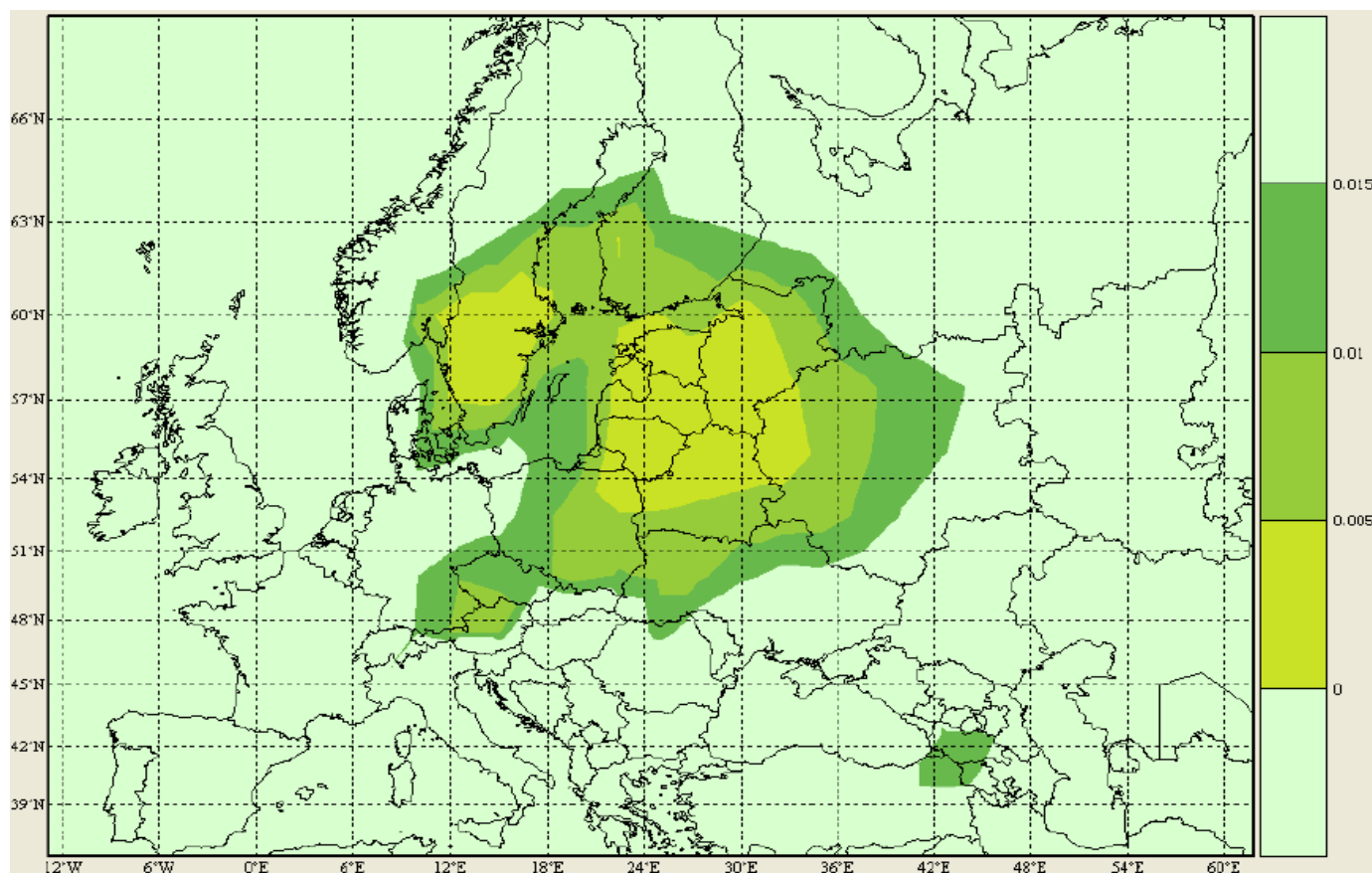

Parametru laika rindu transformācija

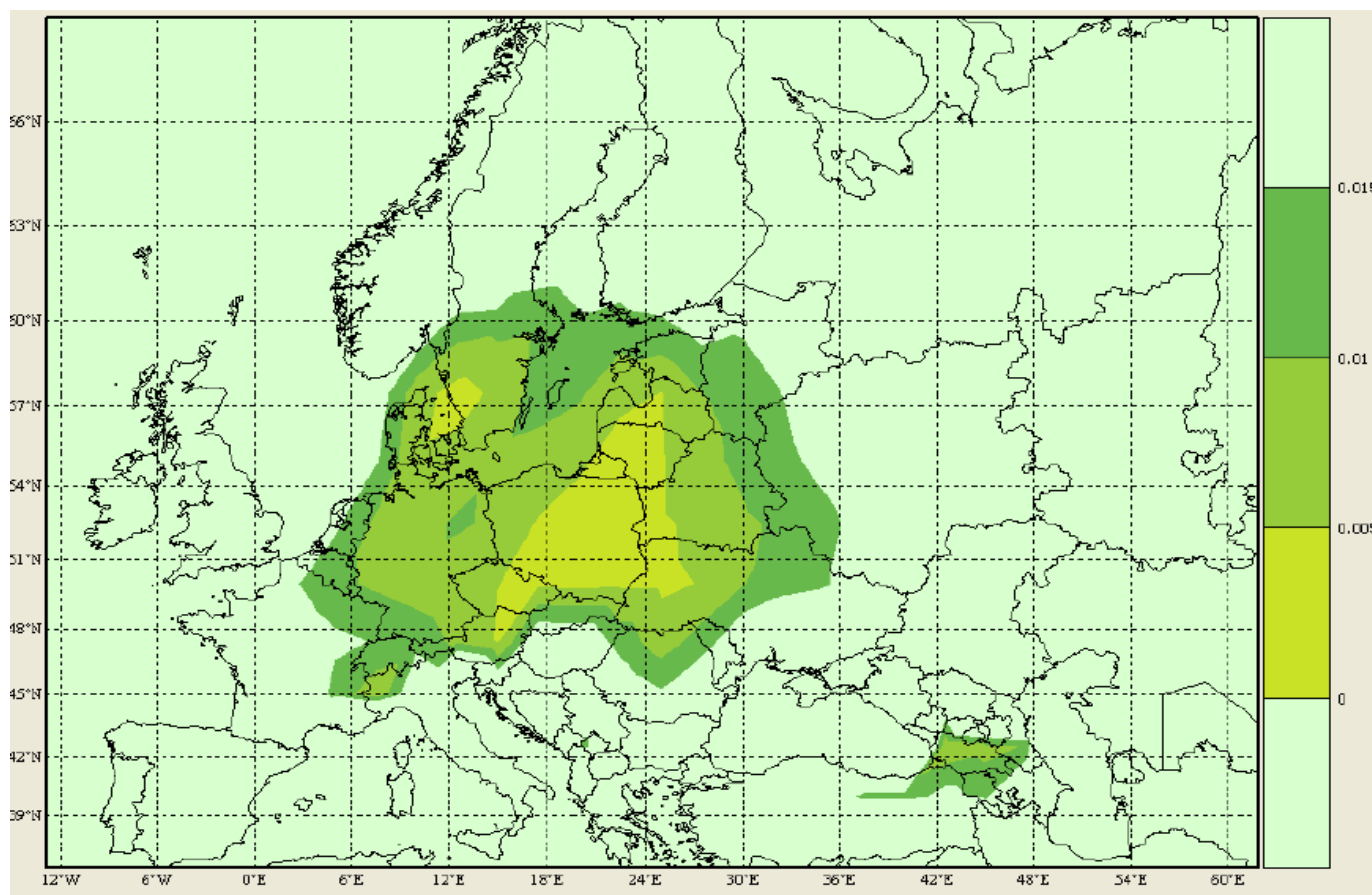

Prognozētās klimata izmaiņas

1961-1990

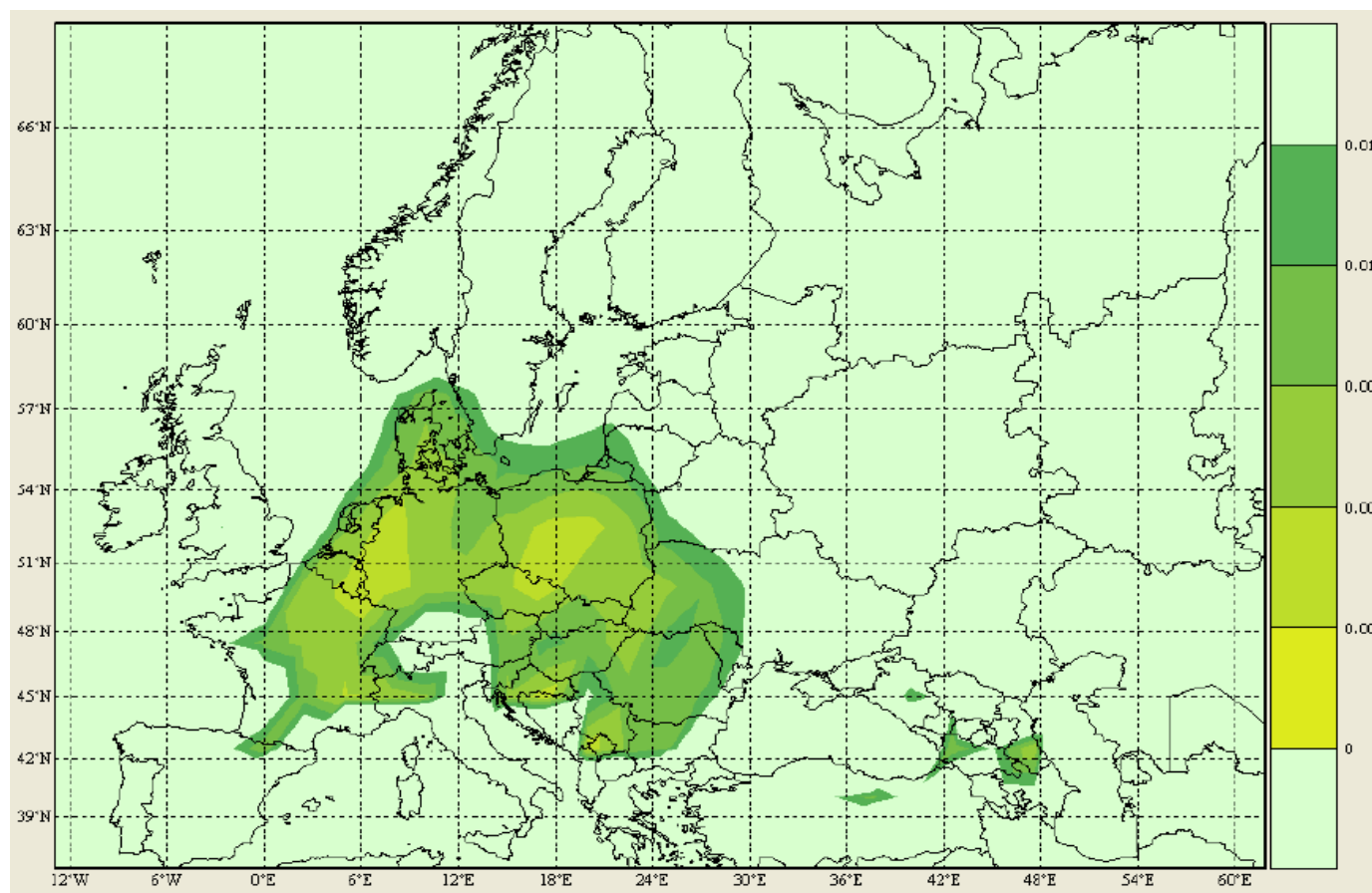
Prognozētās klimata izmaiņas

2021-2050

Prognozētās klimata izmaiņas

2071-2100

Prognozētās klimata izmaiņas: dzīvās dabas reakcija

Lai arī klimata izmaiņas ir Globālas,
adaptācija vienmēr ir lokāla

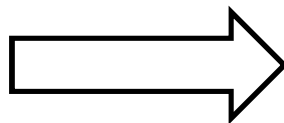
Populācija ir adaptācijas pamatvienība

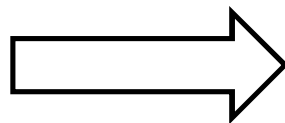
Projekta rezultāti 2011

Prognozētās klimata
izmaiņas

Potenciālā/novērotā audzes
reakcija

Rekomendācijas

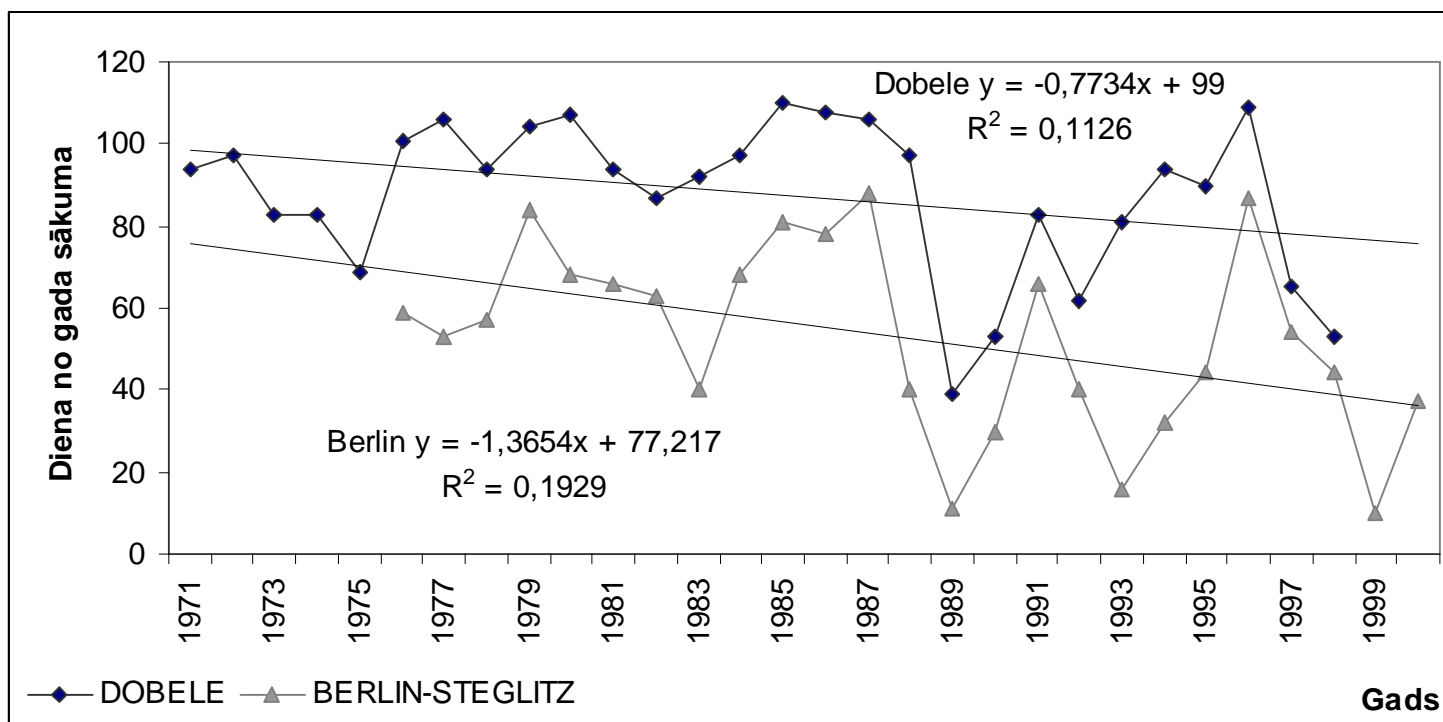

Plānotās turpmākās
aktivitātes

Nākotnes klimatam līdzīgi reģioni

Fenoloģijas novērojumu sēriju analīze

Bērza lapu plaukšana

Augsne

S

- Ü Boreālnemorālajā zonā, kur augsnes cilmiezi sastāda dažāda granulometriskā sastāva ledāja un ledāja kušanas ūdeņu veidotie nogulumi, daudzos gadījumos nav atrodama cieša sakarība starp nogulumu ģenētisko tipu un augsnes grupu (atbilstoši FAO WRB)
- Ü Sagaidāms, ka parastā priede joprojām dominēs uz *Podzols* un *Arenosols* augsnēm, bet nākotnē varētu palielināties starpsugu konkurence uz auglīgākajām *Luvisols* un *Stagnosols* augsnēm.
- Ü Lai varētu novērtēt parastās egles konkurētspēju, jānoskaidro tās izplatības limitējošos klimatiskos parametrus Eiropā, kā arī parastā ozola (*Quercus robur*), parastā dižskābārža (*Fagus sylvatica*) un parastā skabārža (*Carpinus betulus*) limitējošos klimatiskos parametrus.

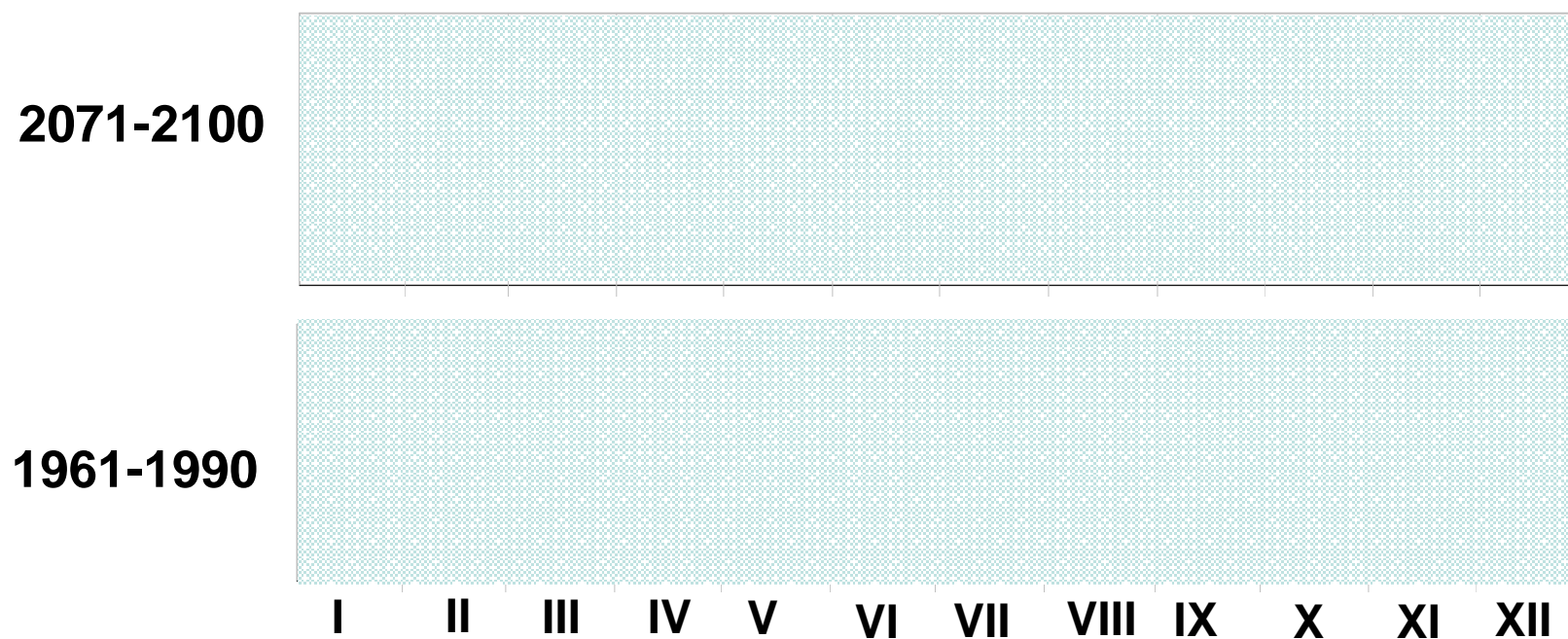
- ✓ Papildināt literatūras apskata informāciju par nākotnē klimatiski līdzīgu reģionu novērtējumu
- ✓ Sagatavot datu un informācijas bāzi par pēdējā pēcledus laikmeta klimatiskajiem rādītājiem un koku sugu sastāvu

Literatūras apskatā ietverot informāciju par:

- a) klimatisko faktoru tiešo ietekmi (abiotiskie faktori un koku reakcijas modifikācijas iespējas)
- b) netiešo ietekmi (biotiskie faktori)

Un apkopojot datus par iespējamām problēmu risinājumu variantiem

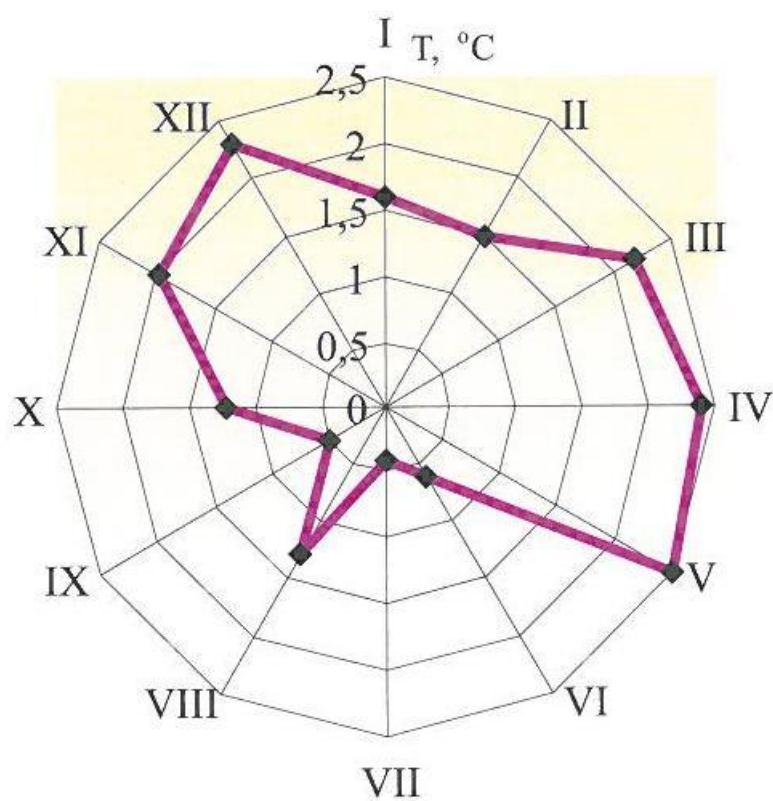
Veģetācijas perioda garuma palielināšanās

Prognozētās klimata izmaiņas

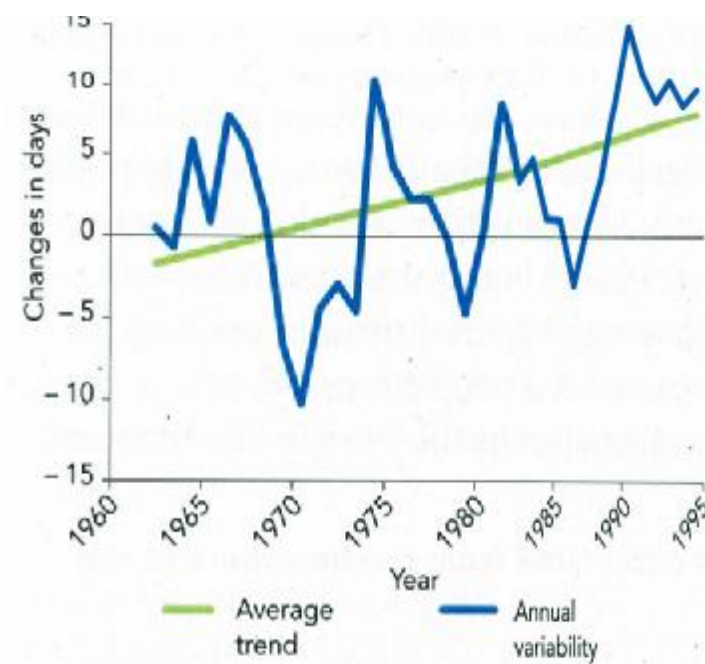

Temperatūras pieaugums
pavasara un rudens periodā

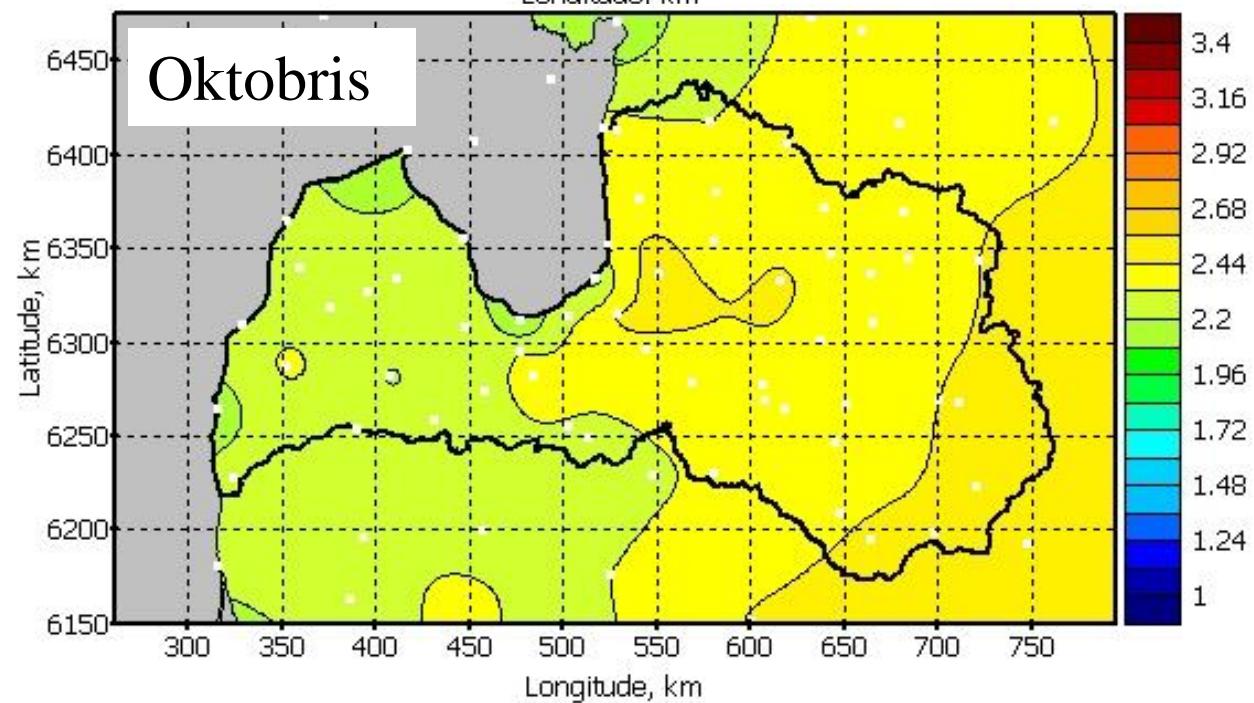
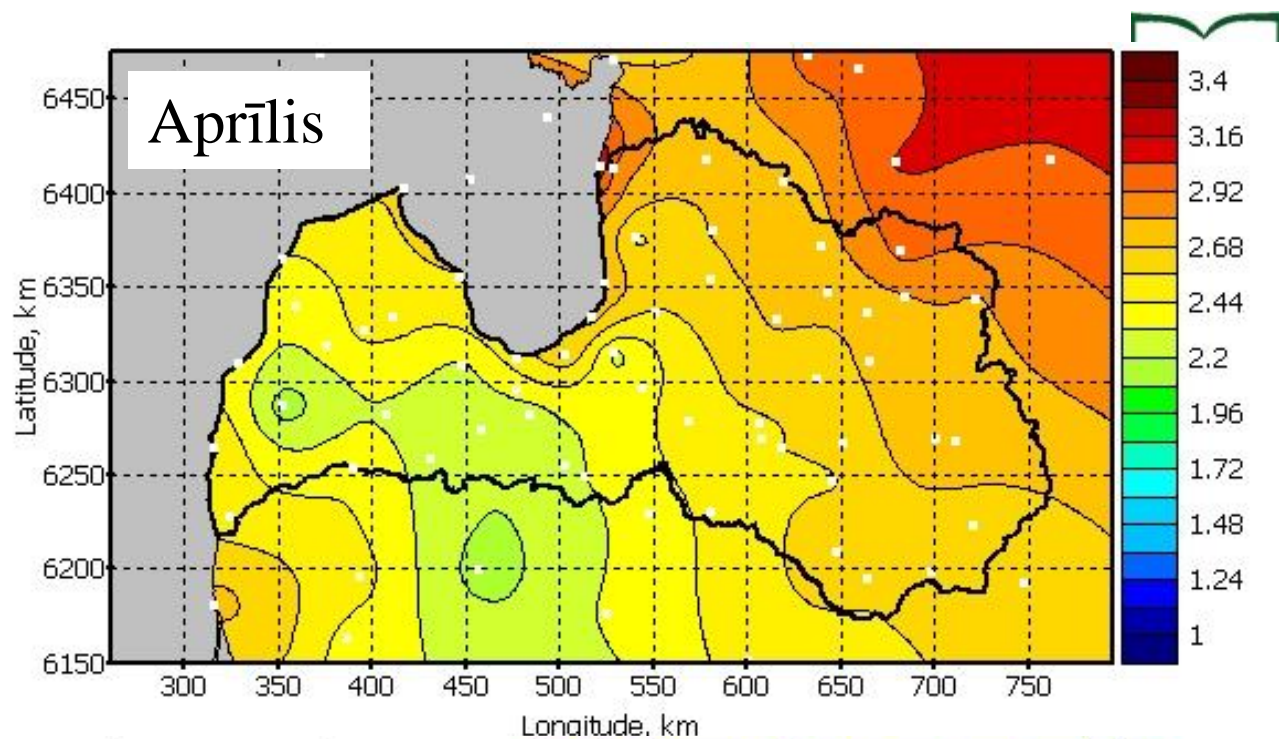
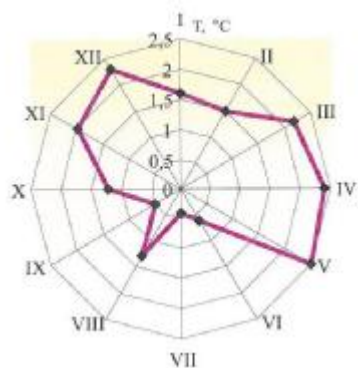

no Kļaviņš u.c., 2008

Veģetācijas perioda garums

Prognozētās klimata iz

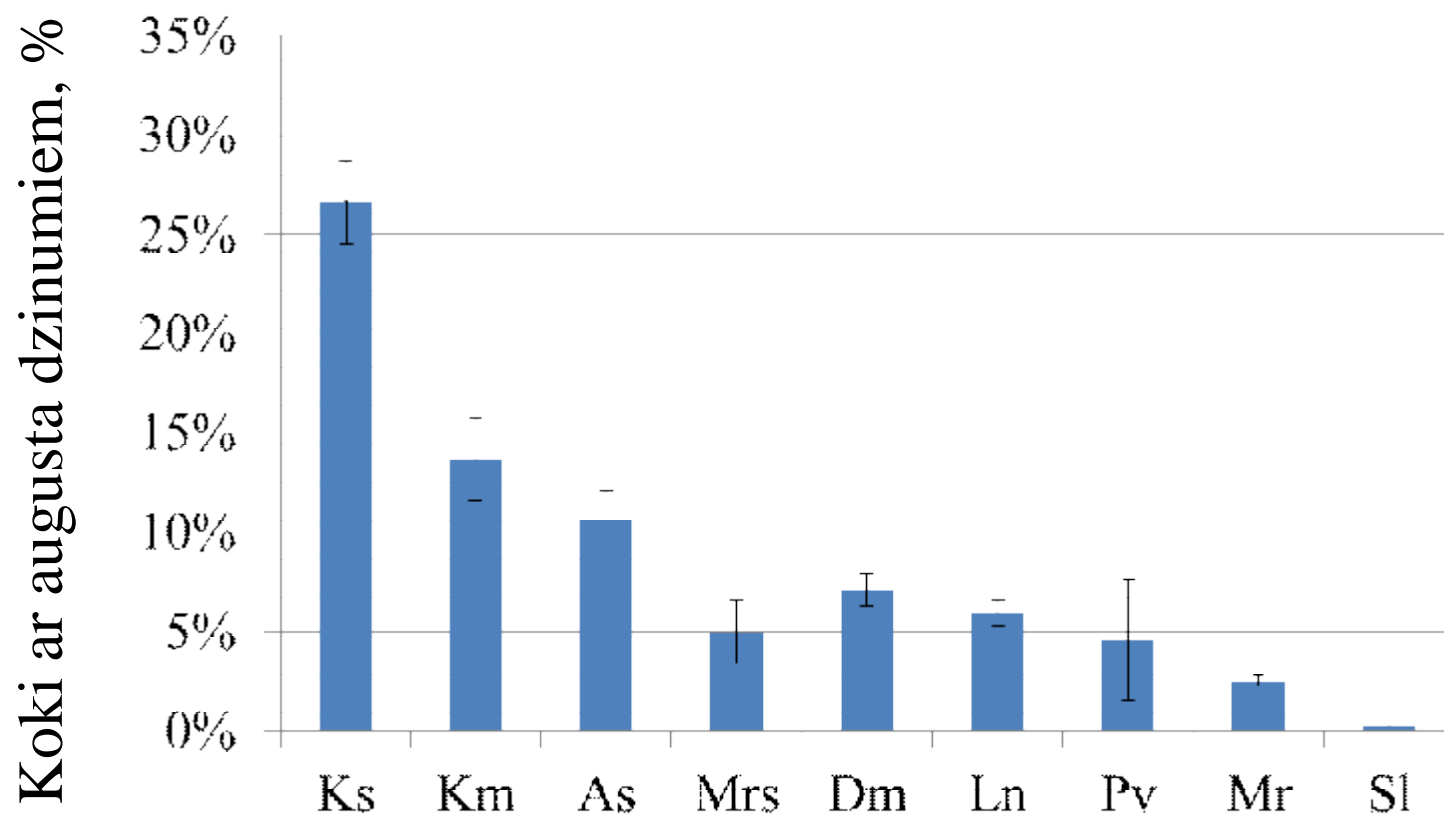
Augusta dzinumi

Augusta dzinumi: vides ietekme

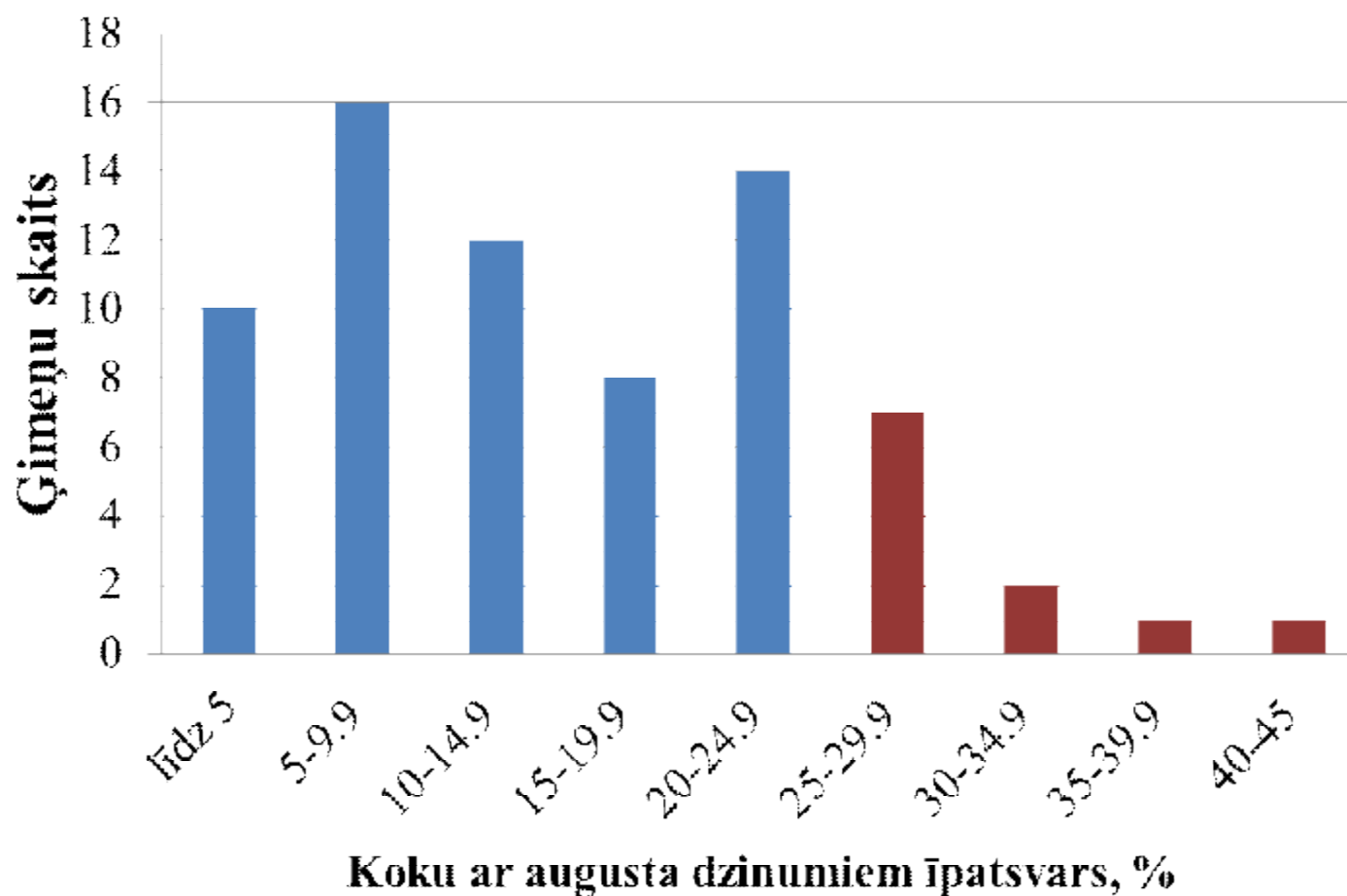

Priedes stādījumi 3-6 gadu vecumā, 57 nogabali, 1337 parauglaukumi

Augusta dzinumi: ģenētikas ietekme

- Ü Sākotnējie rezultāti liecina, ka augusta dzinumu veidošanās var kļūt par praktisku problēmu
- Ü To iespējams ņemt vērā meža selekcijas darbā, izvēloties klonu sēklu plantācijām pēc pēcnācēju pārbaužu stādījumu rezultātiem

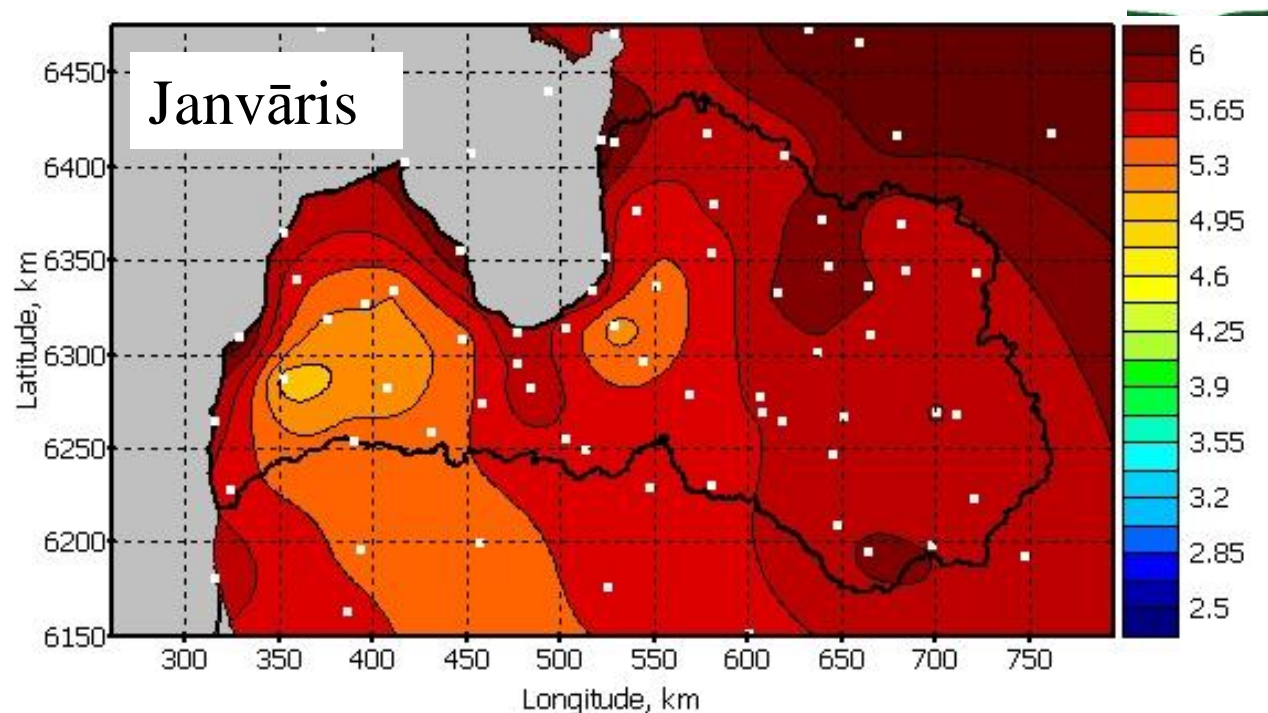
Turpmākās izpētes jautājumi:

- ✓ plašāka paraugkopa meža tipa ietekmes novērtējumam P un E
- ✓ starpgadu mainības novērtējums
- ✓ ietekme
- ✓ saikne ar meteoroloģiskajiem rādītājiem
- ✓ prognozes

Ü ģenētikas ietekme

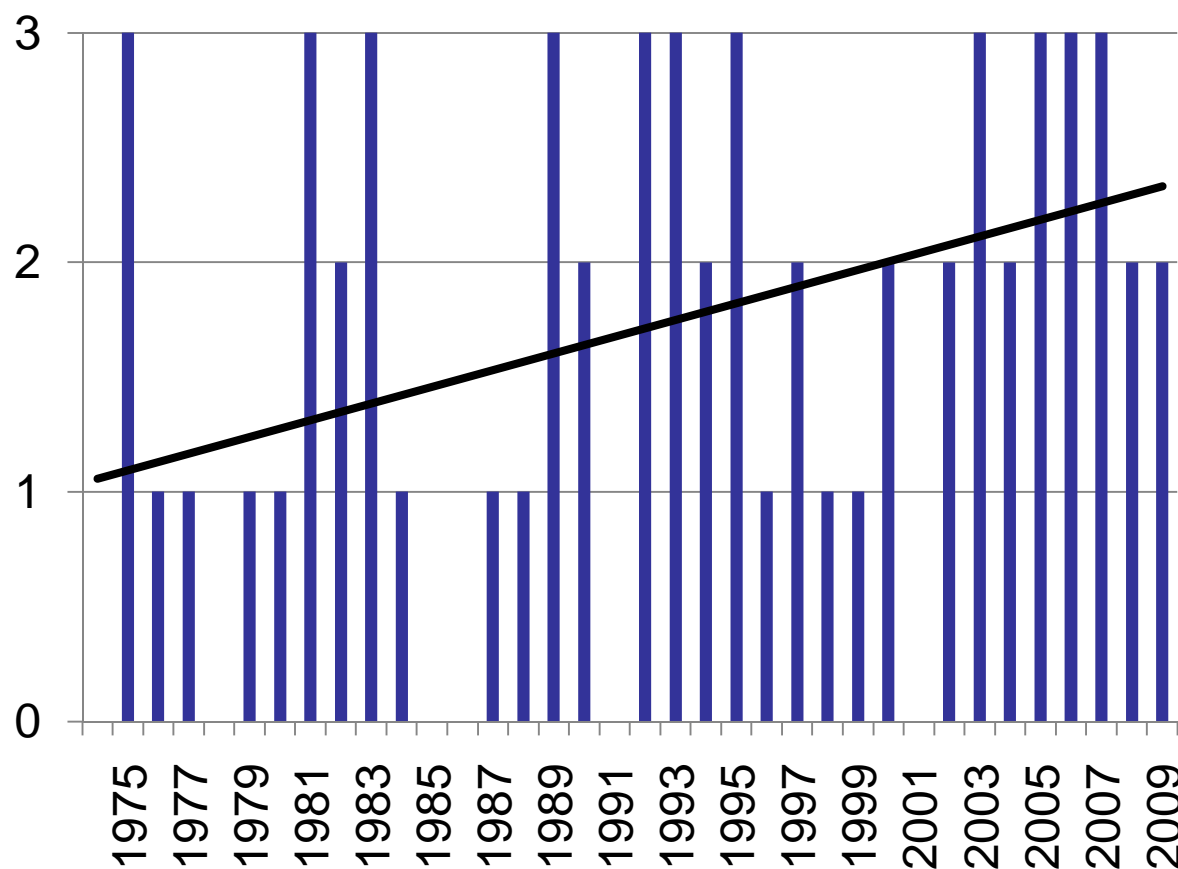

Prognozētās klimata iz

- Vislielākais vidējās temperatūras pieaugums būs decembrī un janvārī, vismazākais jūnijā
- Minimālā no mēneša vidējām temperatūrām pieaugs vairāk par vidējo ziemā (decembris, janvāris)
- Mēneša vidējo temperatūru starp gadu mainība samazināsies ziemā, palielināsies vasarā
- Garākais nepārtrauktais periods ar aukstām dienām ($< -20^{\circ}\text{C}$) bez biezas sniega segas saruks no vidēji 2 līdz 0.5 dienām

Dendrofāgie kukaiņi

0 – 1 paaudze

1 – nesekmīga 2. paaudze

2 – daļēji sekmīga 2. paaudze

3 – 2 paaudzes

Agnis Šmits

- Potenciāli saimnieciski nozīmīgu ieceļotāju dendrofāgo kukaiņu sugu nav daudz
- Tomēr šo sugu aklimatizācija mūsu apstākļos vismaz sākotnēji nozīmētu nekontrolētu savairošanos dabisko ienaidnieku trūkuma dēļ

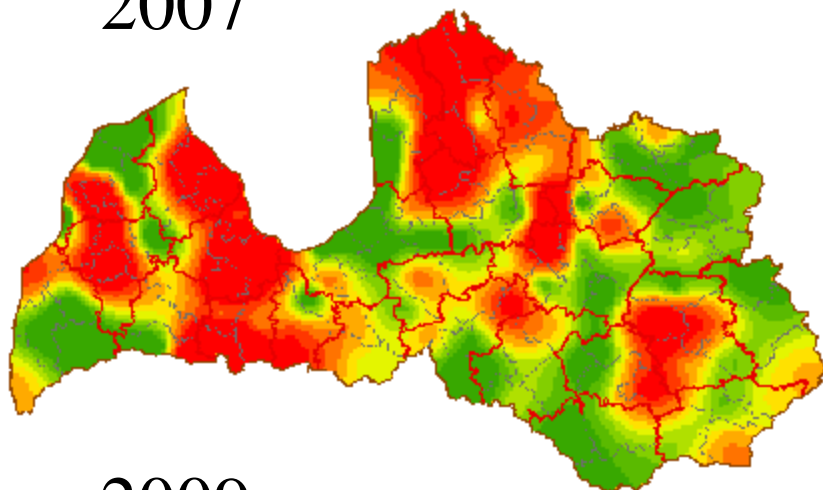

Dendrofāgie kukaiņi:
klimata izmaiņu kompleksa ietekme

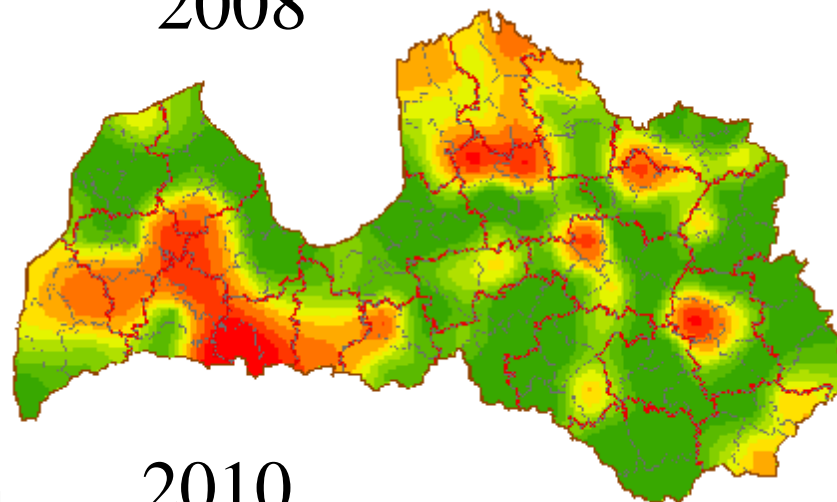

Ips typographus savairošanās pēc 2005. gada vētras

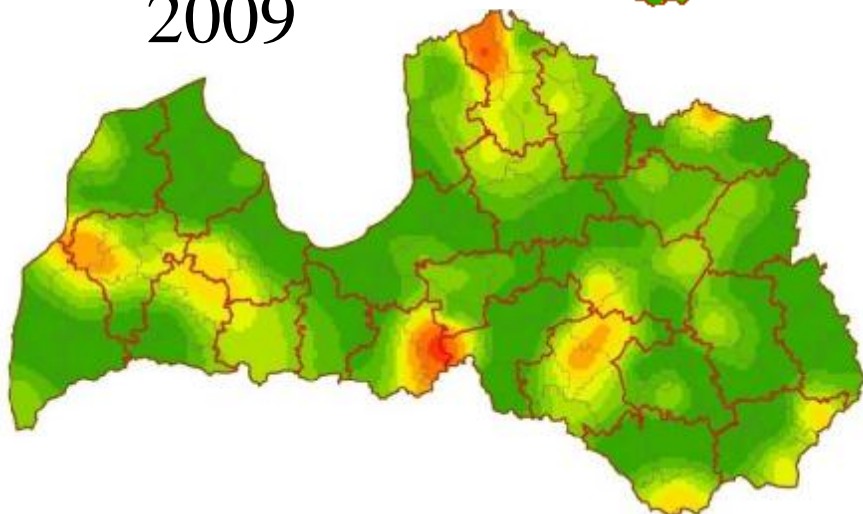
2007

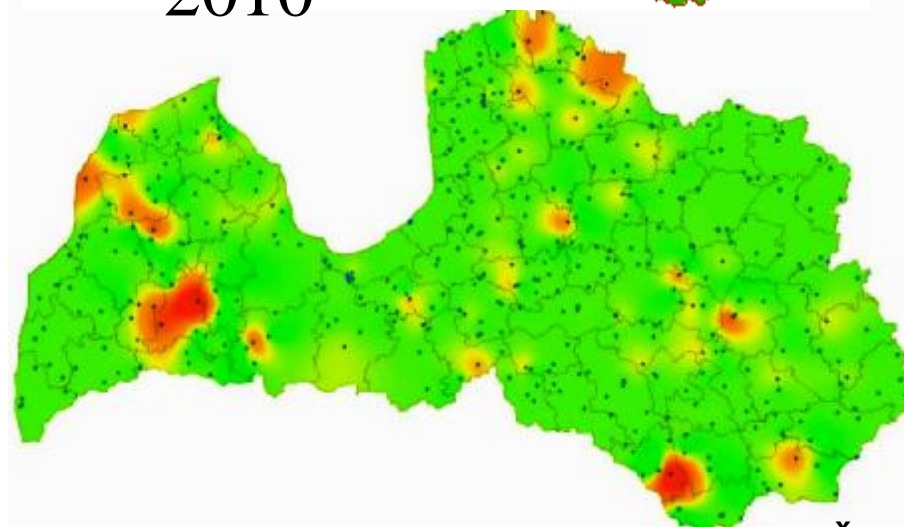
2008

2009

2010

Agnis Šmits

- Ü Klimatiskie apstākļi būs labvēlīgāki sakņu trupes *Heterobasidion annosum s.l.* attīstībai
- Ü Paredzam šīs ģints citu sugu saimniekaugu maiņa, piemēram *H. abietinum* izplatība arī uz eglēm
- Ü Ļoti bīstama ir svešu patogēno sēņu invāzija, kuru izplatību var ietekmēt siltāks klimats un kas jau novērojama, piemēram: *Mycosphaerella pini* Somijā un Zviedrijā, *Cyclaneusma minus* – Igaunijā.

Rekomendācijas

Slimības – iegūtā informācija neliecina par nepieciešamību veikt koku sugu maiņu, bet potenciāli veikt kopšanas režīma maiņu un paaugstināt aizsardzības pasākumu intensitāti

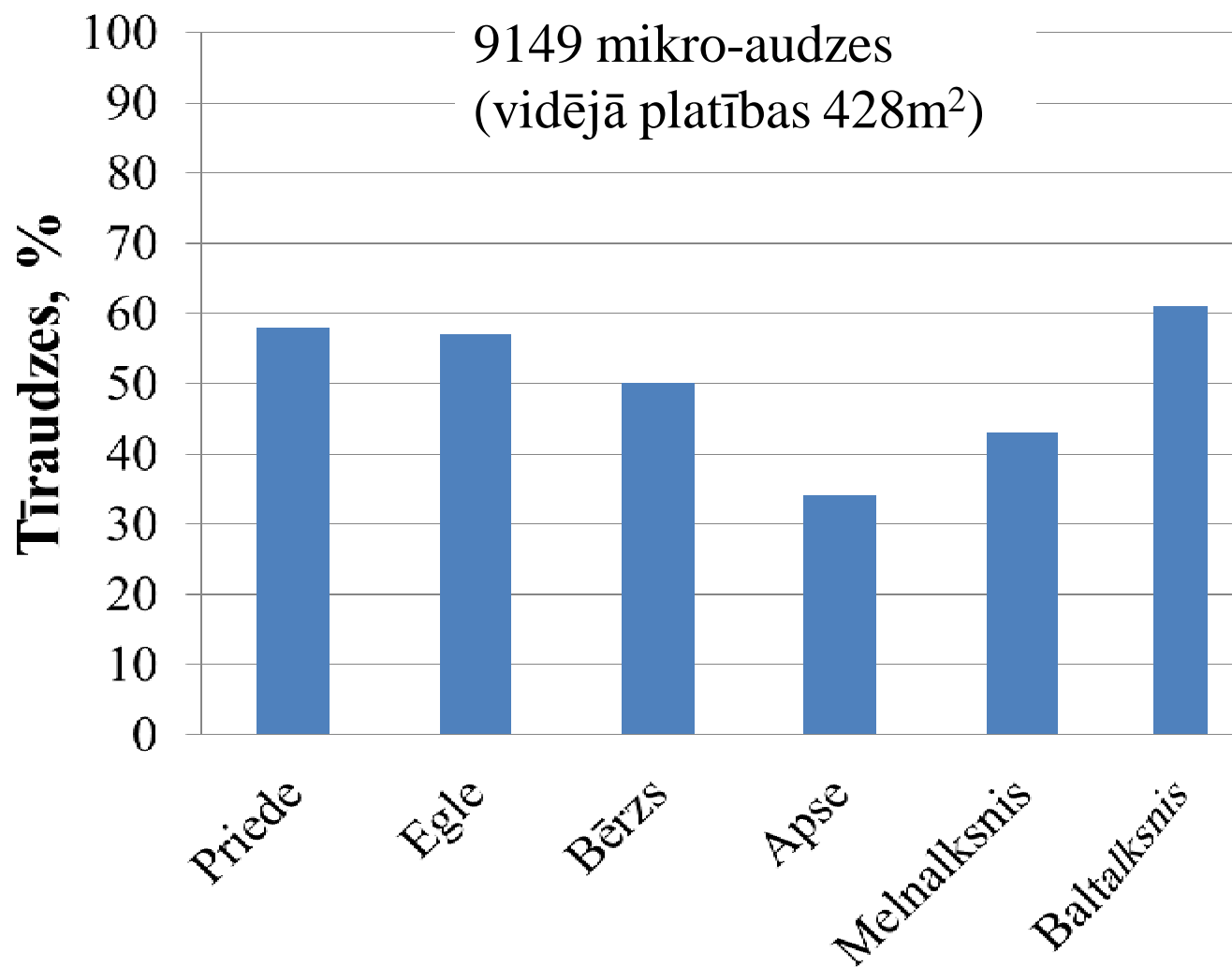
Dendrofāgie kukaiņi – potenciāli palielināsies preventīvo pasākumu loma, tajā skaitā koku sugu izvēle

Rekomendācijas

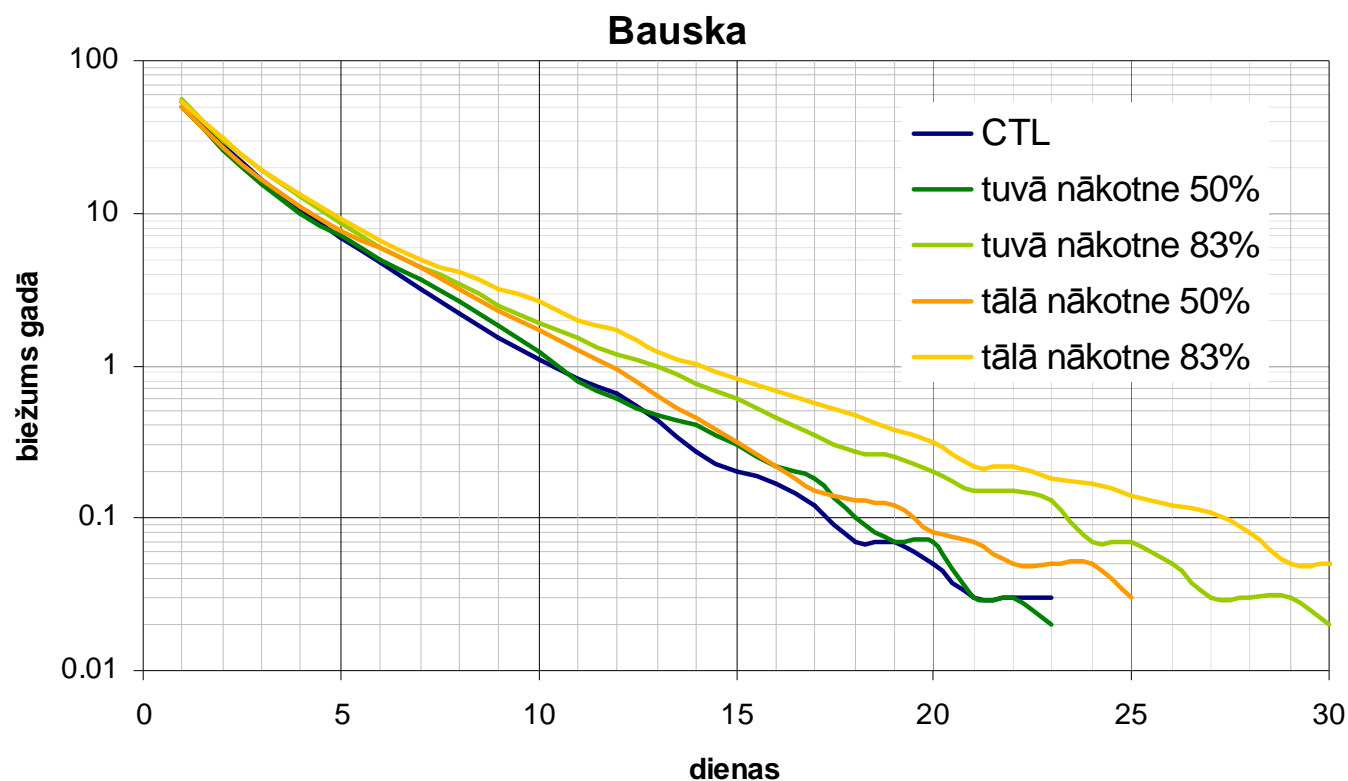
Mistrojums nav panaceja, iespējams - **meža masīva līmenī**

Dati:
MSI

- ✓ monitoringa rezultātu analīze kontekstā meteoroloģiskajiem datiem un klimata prognozēm
  - ✓ literatūras apskata papildināšana
  - ✓ kukaiņu «paraugu» ievākšanas un sugu sastāva analīze
  - ✓ dendrofāgo kukaiņu izplatības prognožu modeļu analīze un izvēle
  - ✓ datu ievākšana par *Heterobasidion annosum* sporulācijas sezonālo dinamiku un analīze
- Ü ģenētikas ietekme

Relatīvi garu beznokrišu periodu biežuma palielināšanās

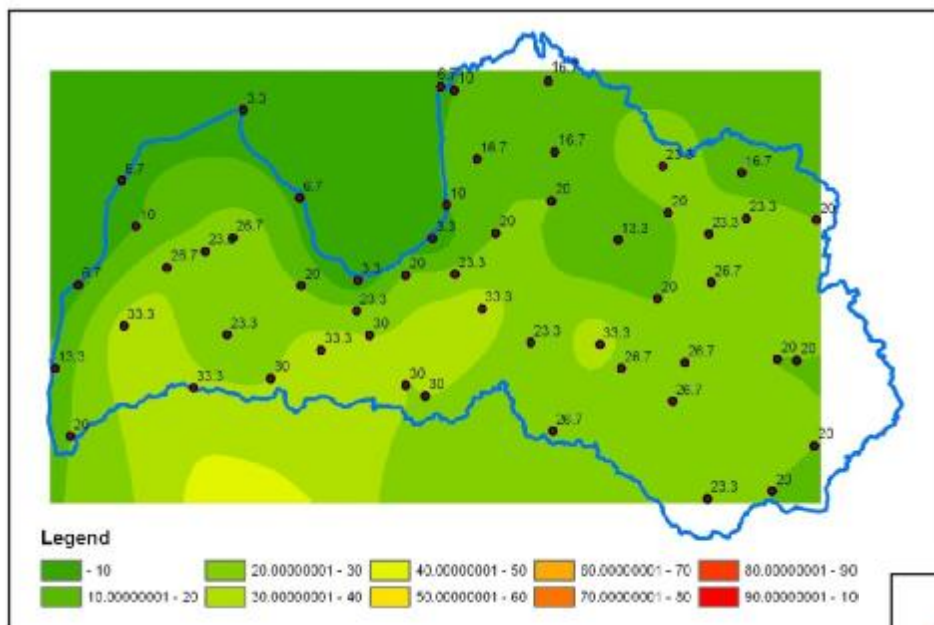
Vējš ???

Palielinās ar ugunsbīstamību saistīto indeksu vērtības (Angstrom index, Nesterov index)

Prognozētās klimata izmaiņas

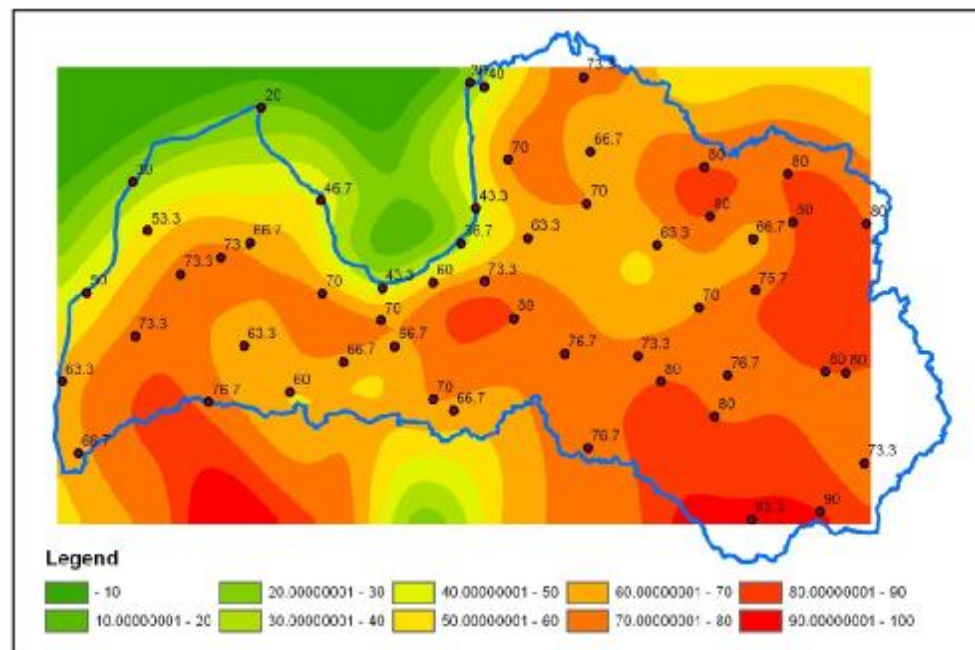

Gadu biežums, kad
Nesterova indekss
pārsniegs 4000
(augsta ugunsbīstamība)

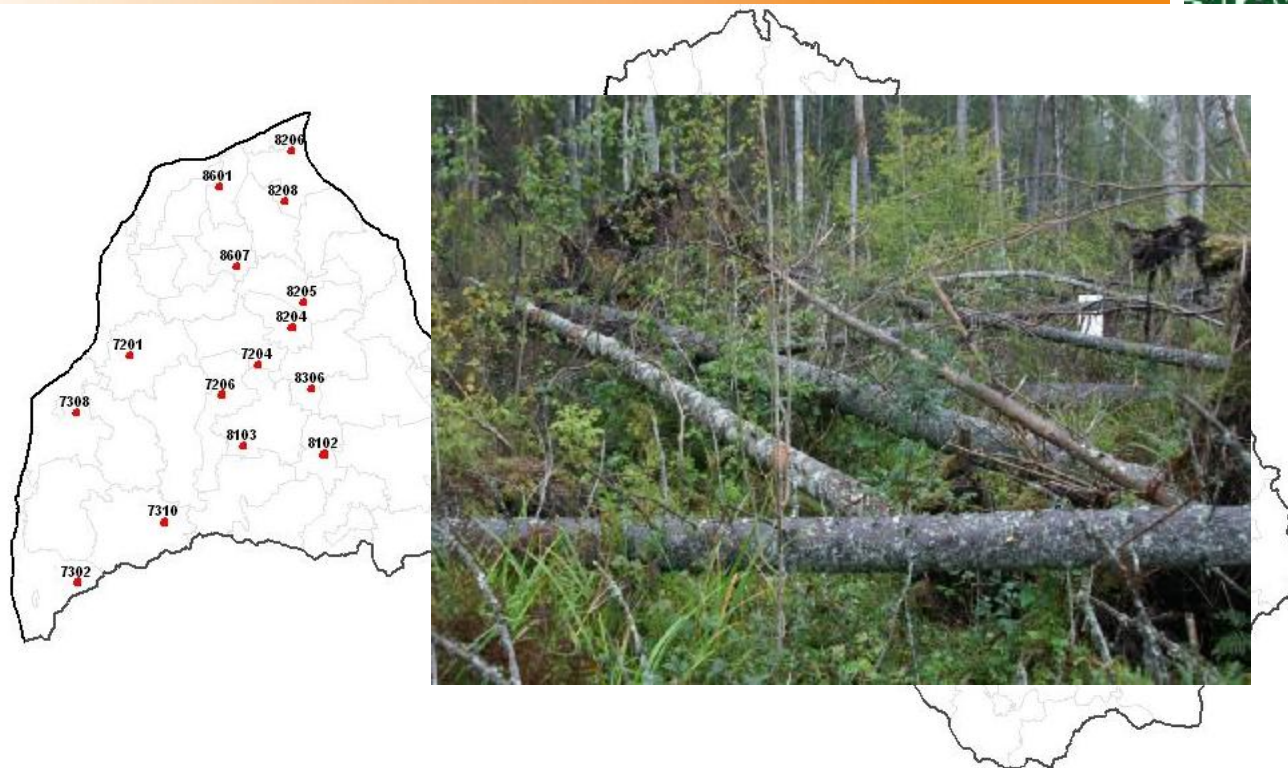
References periods

Gadsimta beigas

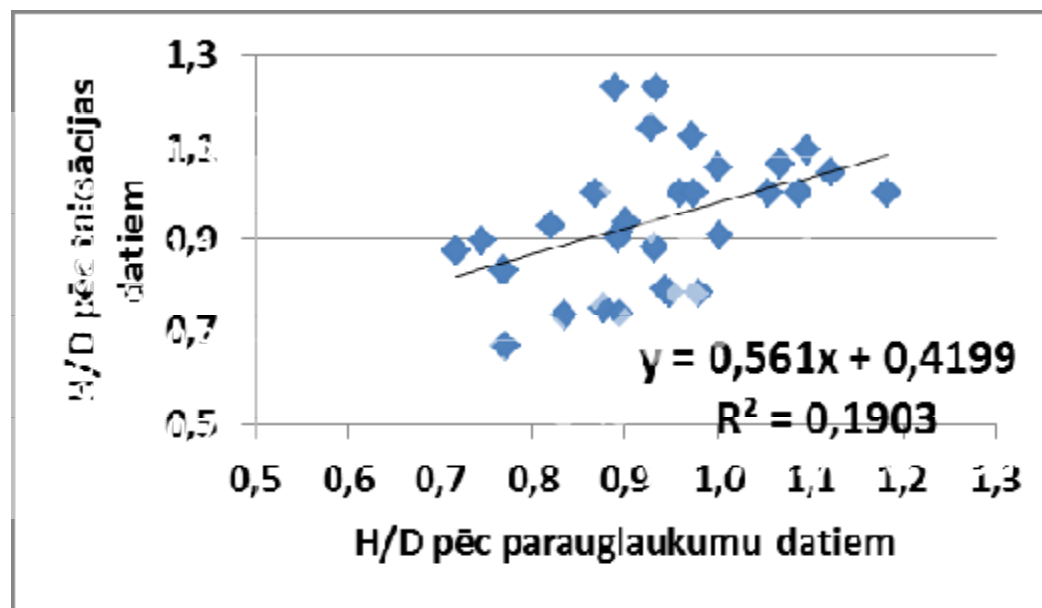
Abiotiskie faktori: vējš

Lai novērtētu vēja noturību saistībā ar koku h/d attiecību:

- Ø Kurzemes reģionā atkārtoti apsekoti 30 objekti, kas ierīkoti 2005. gadā
- Ø Kopā ierīkoti 293 uzskaites laukumi, kuros uzmērīti 6770 koki

Abiotiskie faktori: vējš

Iegūti rezultāti nesniedz gaidīto iespēju uzlabot 2007. gadā izstrādāto vēja bojājumu prognožu modeļu precizitāti

Ziemeļvalstīs un Baltijas valstīs ap 0.01 (Latvija, Igaunija) līdz 0.11 (Zviedrija) ugunsgrēki gadā uz 10 000 ha ir dabiskas izcelsmes

Aizdeģšanos un ugunsgrēku izplatīšanos determinē:

- Ø mežā esošo degmateriālu daudzums un veids
- Ø degmateriālu mitruma saturs
- Ø degmateriālu temperatūra
- Ø vēja ātrums
- Ø topogrāfiskie apstākļi

Meža apsaimniekošanas
ietekme

Proгноzes

Proгноzes ?

Vējš:

- Ø augsnes sagatavošana palielināt sakņu sistēmas noturību (enkurojumu)
- Ø sākotnējā biezuma 1500 līdz 3000 gab ha⁻¹, nav konstatēta būtiska sākotnējā biezuma ietekme uz koku stabilitāti. Lielā biezumā pazeminās koku individuālā stabilitāte.
- Ø nokavētas un ļoti intensīvas kopšanas cirtes pazemina audzes noturību

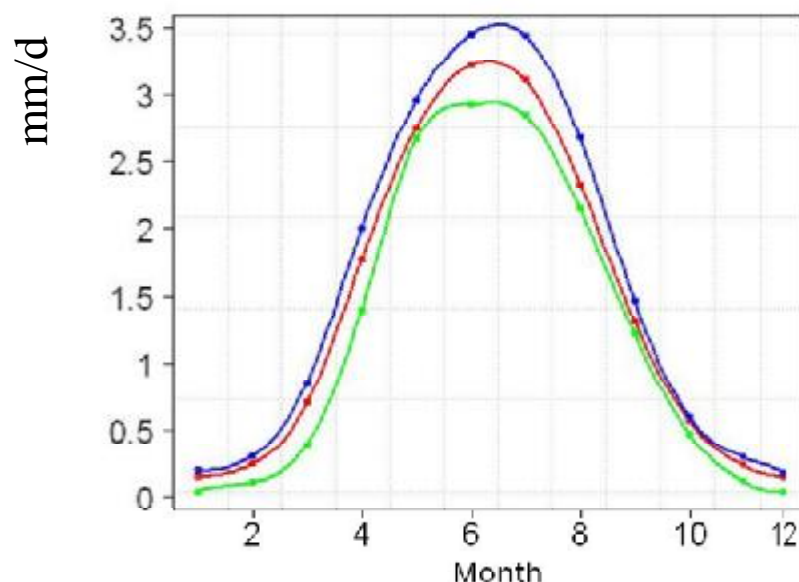
Uguns:

- Ø būtiska novērojumu un piekļuves infrastruktūra

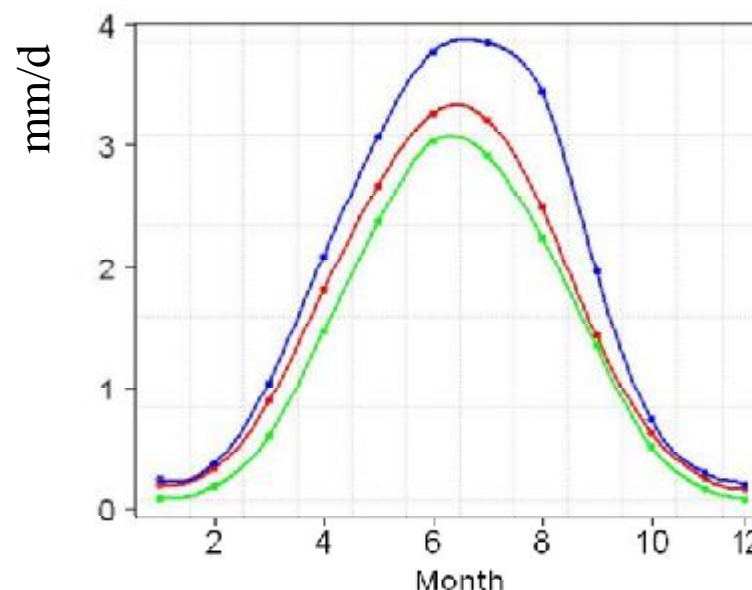

- ✓ ievākt datus ugunsbīstamības risku prognožu modelim: nedzīvā materiāla degamības izmaiņas kontekstā ar meteoroloģisko informāciju veģetācijas periodā

Paaugstinās potenciālā evapotranspirācija un ar sausumu saistīto indeksu vērtības

References periods

Gadsimta beigas

Saules starojuma intensitātei un ekstrēmajām diennakts relatīvā mitruma vērtībām kontroles periodā nav pieejamas atbilstošās novērojumu datu rindas, lai veiktu modeļu sistematisko kļūdu korekciju, tādēļ modeļu ansambļa vērtības ir izklaidētas arī kontroles periodā

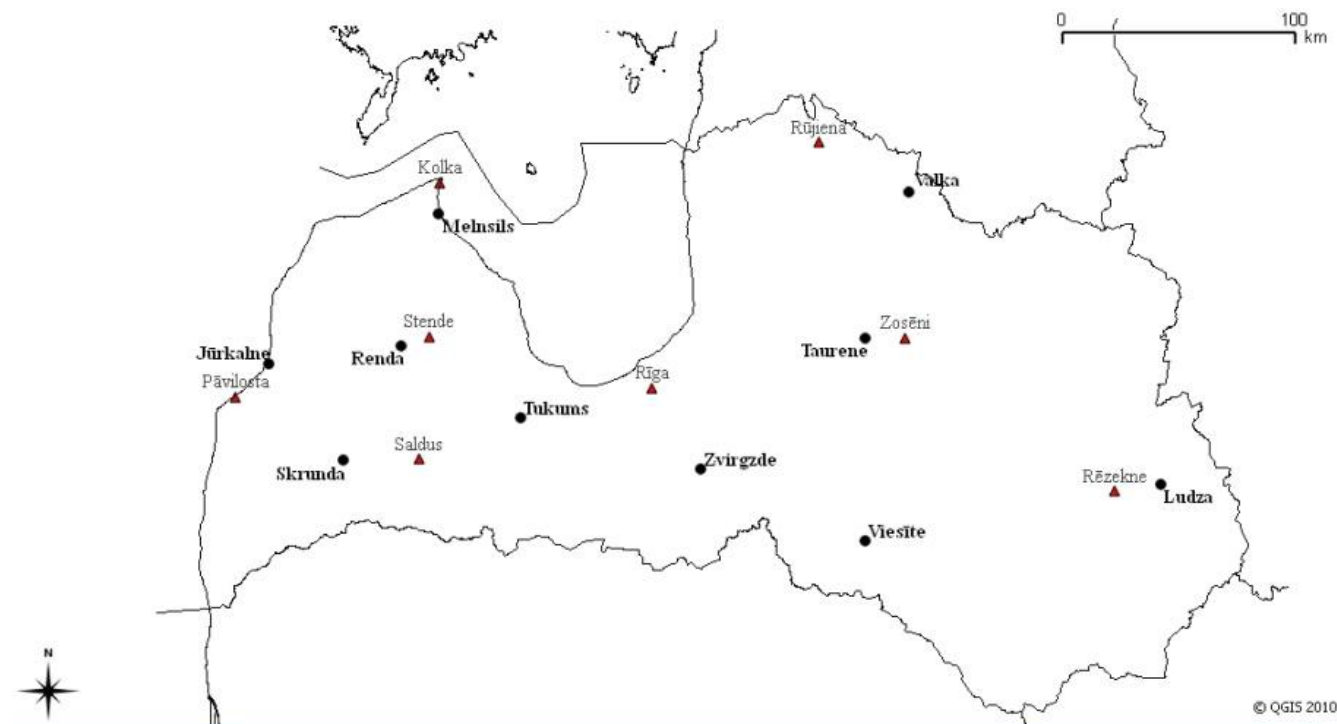
- Maksimālā no mēneša vidējām temperatūrām pieaugums vairāk par vidējo temperatūru vasaras mēnešos (jūlijs –septembris)

- ✓ pieaugušās audzes ievākt meteoroloģiskos datus un datus par koku fizioloģiskās reakcijas indikatoru izmaiņām kā atbildes reakciju (prognožu modeļu izstrādei)
- ✓ kontrolētā vidē salīdzināt dažādu mitruma apstākļu ietekmi uz atšķirīgu meža reproduktīvo materiālu

Viss faktoru
komplekss

Dendrohronoloģija

- Ø Egļu, priežu, bērzu un melnalkšņu gadskārtu paraugi ievākti desmit objektos
- Ø Katrā objektā sugai 20-25 valdaudzes koki
- Ø Izmantoti tuvākās pieejamās meteostacijas dati
- Ø Izmantoto hronoloģiju garumi – 50-160 gadi; datu apstrādē «noņemta» ar koku atšķirīgo vecumu saistītā ietekme

- Ø klimatiskie faktori (vidējās gaisa temperatūras un nokrišņu daudzums) izskaidro vidēji 20-30% no gadskārtu platumu vērtību variēšanas
- Ø vēlīnā koksnes platums potenciāli ir labāks rādītājs dažādu vides faktoru ietekmes noteikšanai nekā kopējais gadskārtas platums
- Ø lapu kokiem (bērzam, melnalksnim) klimata ietekme izpaužas galvenokārt lokāli, sagaidāmo klimata izmaiņu efekts ir grūti prognozējams un atšķirsies dažādos apstākļos (meža tipos)
- Ø klimata izmaiņas var pozitīvi ietekmēt egļu augšanu pavasarī, ņemot vērā ziemas un pavasara mēnešu vidējo temperatūru pieaugumu, toties būtiskākais negatīvais efekts saistāms ar jūnija vidējo gaisa temperatūru pieaugumu un kaut vai minimālām izmaiņām jūnija nokrišņu daudzumā
- Ø priežu augšanai nozīmīgākie klimatiskie faktori ar pozitīvu ietekmi ir janvāra, februāra un marta vidējās gaisa temperatūras, kuras nākotnē pieaugs

Iegūtie rezultāti neliecina par nepieciešamību
atteikties no kādas koku sugas plašas izmantošanas

- ✓ datu par koku augstuma pieaugumiem analīze
- ✓ komplekss novērtējums un saikne ar klimatiskajām prognozēm
- Ü ģenētikas ietekme

Kompleksa klimatisko faktoru ietekme

- **Optimāls kopšanas režīms**
- **Rotācijas perioda garums**
- Sugu-meža tipa / ģeogrāfiskās vietas atbilstība
- Nozīmīgāko koku sugu genofonda bagātināšana un/vai citu sugu introdukcija

45 gadi

Paldies !

Āris Jansons
aris.jansons@silava.lv